

Naukovi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia. № 48. T. 4. S. 70-72. [in Ukrainian]

9. Masol, L. M. Zahalna mystetska osvita: teoriia i praktyka : monohrafiia [General art education: theory and practice: monograph]. K. : Promin, 2006. 432 s. [in Ukrainian]

10. Nakhod, S. A. (2020). Pedahohichniy dizain yak zasib pidvyshchennia motyvatsii studentiv u protsesi e-learning [Pedagogical design as a means of increasing student motivation in the e-learning process]. Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya: Pedahohika i psykholohiia. № 2. S. 311-320. [in Ukrainian]

11. Pavlenko, V. (2023). Pedahohichniy dizain multymediinoho uroku [Pedagogical design of a multimedia lesson]. Dystantsiina osvita v Ukraini: innovatsiini, normatyvno-pravovi, pedahohichni aspekty. Vyp. 2. S. 325-326. DOI: 10.18372/2786-5495.1.17337. [in Ukrainian]

12. Ponomarenko, V. S., Pushkar, O. I., Andriushchenko, T. Yu. ta in. (2017). Pedahohichniy dizain zasobiv elektronnoho navchannia na robochomu misti: monohrafiia [Pedagogical design of e-learning tools in the workplace: monograph]. Kharkiv : KhNEU im. S. Kuznentsia, 2017. 263 s. [in Ukrainian]

13. Smahina, T. M., Shuneych, O. M. (2021). Dizain navchalnoho zaniattia v bazovii novii ukrainskii shkoli [The design of an educational lesson in a basic new Ukrainian school]. Innovatsiina pedahohika. № 41, T. 2. S. 38-43. [in Ukrainian]

14. Yaremenko-Hasiuk, O. O. (2017). Tekhnolohii pedahohichnoho dizainu pidgotovky maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia v konteksti kompetentnogo pidkhodu (zarubizhnyi dosvid) [Pedagogical design technologies for training future teachers of professional education in the context of the competence approach (foreign experience)]. ScienceRise: Pedagogical Education. №10 (18). S. 42-48. [in Ukrainian]

15. Briggs, L. J., Ackerman, A. S. (1977). Instructional design: principles and applications. Englewood Cliffs. Educational Technology Publications. 532 p. [in English]

16. Gagne, R. (1985). The conditions of learning. 4th ed. New York: Holt, Rinehart & Winston. 361 p. [in English]

17. Kanuka, H. (2006). Instructional Design and eLearning: A Discussion of Pedagogical Content Knowledge as a Missing Construct. E-Journal of Instructional Science and Technology. Vol. 9. No. 2. 17 p. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ846720.pdf>. [in English]

18. Long, D. L., Son, V. H., Ly, N. N. (2020). Design pedagogical script for short-term online course. Proceedings of the 19th European Conference on E-Learning (ECEL 2020). Berlin, Germany. 10 p. DOI: 10.34190/EEL.20.013. [in English]

19. McArdle, G. (2011). Instructional Design for Action Learning. Journal of European Industrial Training. Vol. 35. No. 5. P. 515-518. URL: <https://doi.org/10.1108/03090591111138053>. [in English]

20. Wiggins, G., McTighe, J. (2005). *Understanding by design* (2nd ed.). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development ASCD. Colombian Applied Linguistics Journal. Vol. 19 No. 1. Pp. 140-142. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БИРКА Маріан Філаретович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри диференційних рівнянь, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Наукові інтереси: методика викладання інформатики, змішане навчання, використання ІКТ в освіті, професійний розвиток педагогів, онлайн-навчання, алгоритмічне мислення та ін.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BYRKA Marian Filaretovich – Doctor of Education, Professor Professor of Department of differential equations Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Scientific interests: methods of teaching informatics, blended learning, use of ICT in education, teacher professional development, online learning, algorithmic thinking, etc.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2024 р.

УДК [378.147:37.011.3-051:784]:39:316.7:005.336.2-043.83(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-25-30

БОНДАР Тамара Іванівна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту

Мукачівського державного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9484-9336>

e-mail: tamara_bondar@yahoo.com

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ ДІТЬМ РОМСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У статті аргументовано значущість вивчення досвіду Словацької Республіки для залучення дітей ромського населення до середовища закладів загальної освіти. На сучасному етапі модернізації національної освіти всі процеси реформування тією чи тією мірою пов'язані з інтеграцією. Україна, розбудовуючи безпечно, інклюзивне освітнє середовище закладів дошкільної, початкової, середньої і вищої освіти, зважає на пропозиції Європейської комісії. Водночас проблема забезпечення дітей ромського населення доступною, якісною освітою потребує вивчення. Очікуваними результатами реформи вважають підвищення чисельності дітей ромського населення, які представлені в контингенті закладів загальної освіти, покращення успішності цих школярів, зростання чисельності дітей, які отримують атестат про закінчення закладу загальної середньої освіти і вищої освіти. Такі результати вможливають удосконалення грамотності ромського населення і подолання труднощів економічного характеру. На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел виокремлено особливості державної політики словацького уряду в галузі інклюзивної освіти: зміна державної політики щодо осіб з особливими освітніми потребами взагалі та дітей ромського населення зокрема під впливом політики Європейського Союзу; реформування освіти для залучення дітей ромського населення з метою подолання економічних і соціальних труднощів; складність реалізації програм, попри допомогу Європейського Союзу, через відсутність політичної волі уряду країни; наскрізність і наступність траєкторії інклюзивної освіти, що відображені в змісті політичних ініціатив уряду країни; інтенсифікація розвитку інклюзивної освіти через низку законодавчих ініціатив, що пов'язана зі зміною уряду країни. Отже, для розвитку інклюзивної освіти в Словацькій Республіці характерне інтенсифіковане реформування освіти під впливом гуманістичних цінностей Європейського Союзу. Перспективні напрями дослідження пов'язані з аналізом змісту освітніх програм підготовки педагогічних працівників до професійної діяльності в сучасних умовах, з огляду на забезпечення особливих освітніх потреб усіх дітей.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти ромського населення, діти з особливими освітніми потребами, маргіналізовані ромські громади, сегрегація, доступ до якісної освіти.

BONDAR Tamara Ivanivna –
Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Chair,
Department of Preschool, Primary
Education Pedagogy and Educational Management,
Mukachevo State University
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9484-9336>
e-mail: tamara_bondar@yahoo.com

STATE POLICY REGARDING ENFORCEMENT OF RIGHTS FOR THE EDUCATION OF THE CHILDREN OF THE ROMA POPULATION IN THE SLOVAK REPUBLIC

The article argues the importance attached to studying the experience of the Slovak Republic in involving Roma children in the regular kindergarten and school environment. Currently when the national education in Ukraine is being modernized, all reform processes are related to integration. Building a safe, inclusive educational environment in regular kindergartens, primary, middle and high schools and higher education institutions, Ukraine pays great attention to the proposals offered by the European Commission. However, the issue of providing Roma children with affordable, high-quality education needs to be studied. The expected results of the reform are considered to be an increase in the number of Roma children who are represented in the general education institutions, an improvement in the performance of these children, an increase in the number of children who complete general secondary education institution and higher education, which will make it possible to increase the literacy of the Roma population and overcome the economic difficulties. Based on the analysis of psychological and pedagogical findings, the peculiarities of the state policy led by the Slovak government in inclusive education are highlighted: the change of state policy regarding individuals with special educational needs in general and children of the Roma population in particular due to the guidance of the European Union; reforming education to provide Roma children with quality education that will enable them to overcome economic and social difficulties; that lack of political will of the Slovak government to implement programs despite the assistance of the European Union; comprehensive and continual trajectory of inclusive education, reflected in the content of political initiatives of the country's government; intensive development in inclusive education boosted by a number of legislative initiatives associated with the change of the country's government. Thus, the development of inclusive education in the Slovak Republic is characterized by the intensified reforms in education under the influence of the humanistic values shown by the European Union. Prospective research areas are related to the analysis of the programs training teaching staff for professional activities in modern conditions with a focus on the special educational needs of all children.

Key words: inclusive education, children of the Roma population, children with special educational needs, marginalized Roma communities, segregation, access to quality education.

Поставлення проблеми та обґрунтування її актуальності. За спостереженнями експертів, ромське населення в Словаччій Республіці зазнає систематичної дискримінації та проживає в бідності, що більш ніж у десять разів перевищує рівень добробуту переважної частки населення. В Україні фахівці оцінюють становище ромського населення теж як украй проблемне. Нині фіксують негативне ставлення до ромів, вияви дискримінації, численні акти насильства й погроми. Після демографічного вибуху в Україні роми можуть стати за чисельністю третьою етнічною спільнотою. Для порівняння, згідно з переписом 2001 року, роми перебували на 14 місці. Збільшення чисельності ромського населення поглиблює соціальні проблеми. Наприклад, за офіційними даними, на початку 2018 / 2019 навчального року в школах Закарпатської області навчалось понад 10 тисяч ромських дітей, що в кілька разів більше, ніж 20 років тому, але тільки 5 % ромських школярів отримують документ про закінчення 9-тикласної освіти, лише 1 % – атестат про повну середню освіту. Загальновизнаний той факт, що більшість ромів є малограмотними. В Україні вважають, що Словаччина, де ромська спільнота найчисельніша, спрямовує помітні зусилля на розв'язання низки питань, пов'язаних з інтеграцією ромського населення, зокрема на забезпечення дітей доступною освітою, що й актуалізує запропоновану розвідку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню різних аспектів розвитку зарубіжної освіти присвячено публікації вітчизняних науковців-компаративістів: Н. Авшенюк, Т. Ключкович, І. Козубовської, Т. Кошманової, Н. Муқан, Н. Ничкало, В. Поліщук, Л. Пуховської, А. Сбруєвої, Г. Слозанської. Водночас державна

політика Словацького уряду в контексті забезпечення рівних прав на освіту всім дітям, порівняно з іншими країнами, досліджена недостатньо. Це підтверджує той факт, що лише деякі вітчизняні науковці фокусують увагу на поодиноких аспектах розвитку інклюзивної освіти в Словаччій Республіці. Зокрема, Т. Ключкович окреслює державні заходи щодо забезпечення рівних прав на освіту всім дітям на сучасному етапі, аналізуючи «Стратегію інклюзивного підходу у вихованні та освіті», що була ухвалена 2021 року. Автор відрефлектовує низку нормативно-правових документів, що забезпечують реалізацію цієї стратегії та були запропоновані після ухвалення документа [4]. Серед акцентованих компаративних аспектів варто виокремити проблему створення освітнього середовища для дітей ромського населення в Словаччині (див. праці К. Лабош [3]). Питання законодавчої бази, тенденцій розвитку інклюзивної освіти в закладах дошкільної, середньої і вищої освіти Словаччій Республіки студіюють зарубіжні вчені В. Гладуш, В. Кляйн, В. Шилонова. Специфіку забезпечення особливих освітніх потреб учнів початкової школи досліджують М. Dudek, Е. Dolinská, D. Kolibová, V. Kušnírová, I. Rochovská. Отже, брак опрацювання порушеної проблеми спонукає до вивчення особливостей розвитку інклюзивної освіти в Словаччій Республіці.

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей державної політики словацького уряду щодо розвитку інклюзивної освіти в контексті забезпечення рівних прав дітей ромського населення (2005 – 2024 pp.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Словаччина стала членом Європейського Союзу в травні 2004 року. Аналіз державної політики

словацького уряду спонукає до висновку про вплив політики Європейського Союзу на розвиток інклюзивної освіти. Із 2005 року починання Словацького уряду спрямовані на викорінення систематичних порушень права на освіту дітей-ромів. Комісія Європейського Союзу окреслювала вимоги, надавала фінансову й технічну допомогу, щоб забезпечити доступність освіти всім дітям.

У 2005 році Словацька Республіка долучилася до ініціативи реалізації десятирічної програми інтеграції ромів (2005 – 2015 рр.). Поліетнічний склад Словацької Республіки, динамічне зростання кількості громадян ромської національності, труднощі, пов'язані з інтеграцією ромського населення, а також глибокий розрив у багатьох аспектах соціального, політичного й економічного життя між ромським і неромським населенням спонукали уряд Словаччини взяти участь у реалізації цієї програми. Низка заходів були спрямовані на залучення дітей ромського населення до закладів дошкільної, початкової і середньої освіти, оскільки частка ромських дітей, які відвідували заклади дошкільної і загальної освіти, була нижчою, порівняно з дітьми словацького населення. Такий стан справ негативно позначається на успішності та призводить до відрахування зі школи або до переведення дітей ромського населення в спеціальні школи. Унаслідок масових відрахувань, ромські учні широко представлені в контингенті спеціальних шкіл і спеціальних класів загальноосвітніх закладів.

Ратифікація Словацькою Республікою Конвенції ООН «Про права людей з інвалідністю» у 2010 році інтенсифікувала політичний дискурс щодо розбудови інклюзивного освітнього середовища в країні. Як і в Україні [1], яка ратифікувала Конвенцію ООН «Про права людей з інвалідністю» у 2009 році, так і в Словацькій Республіці, ця міжнародна угода з 2010 року слугує орієнтиром для розроблення законодавчої бази в галузі забезпечення рівних прав людей з особливими потребами. В. Гладуш, В. Кляйн, В. Шилонова стверджують, що Конвенція ООН «має переважну силу над законами Словацької Республіки і визначає провідну політику державних органів влади, громадських організацій стосовно осіб, які мають певні обмеження життєдіяльності» [4, с. 243].

Завдання з інтеграції ромського населення, окреслені в десятирічній програмі інтеграції ромів, залишилися, однак, нереалізовані. Реакцією на незадовільний стан розв'язання проблеми забезпечення доступу до освіти дітям ромського населення став офіційний лист-повідомлення, що був надісланий Європейською комісією словацькому урядові у квітні 2015 року [5]. Європейська комісія заявила, що Словаччина відмовляється від існування сегрегації циганських дітей у сфері освіти. В офіційній відповіді уряду зазначено, що «причиною розумових відхилень у дітей ромського населення і, отже, їх спрямування до закладів спеціальної є генетично детерміновані захворювання як наслідок найвищого коефіцієнта інбридингу словацьких циганів у Європі». Таке пояснення поклало відповідальність за власну

сегрегацію на ромів. Європейська комісія заперечила цей аргумент досвідом навчання циганських дітей зі Словаччини у Великобританії. Діти, які були зараховані в спеціальні школи Словаччини, навчалися у звичайних школах завдяки ефективній системі інклюзивної освіти, що адекватно реагує на різноманітні освітні потреби дітей. У Європейській комісії наголошували на недолугості діагностичних методик та інструментів для комплексного оцінювання особливих потреб, а також на надзвичайно сильних антициганських упередженнях із боку співробітників Державної шкільної інспекції. Словаччина вжила кількох заходів, спрямованих на розв'язання цієї проблеми, однак після ретельного оцінювання та моніторингу ситуації комісія дійшла висновку, що ці заходи недостатні. Через необґрунтоване переведення ромських дітей у заклади спеціальної освіти, неприкриті явища сегрегації в закладах загальної середньої освіти, Європейська комісія порушила справу проти Словацької Республіки 2019 року.

У 2020 році Міністерство освіти зробило кілька кроків щодо запровадження інклюзивної освіти. Той факт, що міністерство взагалі визнало проблему й фактично почало вживати заходів для її розв'язання, вважають помітним зрушенням у подоланні дискримінації дітей ромського населення. Крім посиленого тиску з боку Європейської комісії, що вимагає від міністерства розв'язати проблему та забезпечити рівний доступ до освіти всім дітям, одним із вагомих чинників називають зміну уряду після загальних виборів навесні 2020 року. Ініціатива Європейського Союзу, зміна політичної сили поживали розроблення урядових програм, що спрямовані на забезпечення рівного доступу до освіти всім дітям.

7 квітня 2021 уряд Словаччини ухвалив нову «Стратегію рівності, інтеграції та залучення ромів на період до 2030 року» («Strategiu rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030» / «Roma equality, inclusion, and participation strategy till 2030»), де наголошено, що якісна освіта залишається недоступною для дітей із маргіналізованих ромських громад. Ухвалення «Стратегії рівності, інтеграції та залучення ромів на період до 2030 року» (далі – Стратегія РІЗР) у Словацькій Республіці – одна з основних умов реалізації політики Європейського Союзу щодо консолідації зусиль [7]. Стратегію РІЗР вважають національним зобов'язанням уряду Словацької Республіки, що регламентує державну політику та спрямована на забезпечення рівних прав, інклюзії ромського населення. Важливим чинником ухвалення Стратегії РІЗР називають незадовільний стан розв'язання проблеми сегрегації ромського населення.

Попри заборону сегрегації на законодавчому рівні, діти з ромських громад зазнають утисків, обмежені в правах, стають жертвами цькування в спеціальних школах чи відокремлених класах у гімназіях. Дітей із ромських громад набагато частіше залишають на другий рік в одному й тому самому класі, вони також частіше припиняють відвідувати школу. Багато дітей-ромів навчається у відокремлених класах. Якщо такі діти закінчують

середню школу, то все одно мають невеликі перспективи працевлаштування. З огляду на низку проблем дітей ромського населення, Стратегія РІЗР покликана покращити становище осіб із маргіналізованих ромських громад і забезпечити їм доступ до якісної освіти через заходи з десегрегації та запровадження інклюзивної освіти. Стратегія містить низку завдань, спрямованих на припинення сегрегації ромських громад, сприяння соціальній інтеграції ромів, викорінення дискримінації, зміну ставлення та покращення співіснування людей у громадах. Завдання Стратегії РІЗР розподілені на три основні сфери: забезпечення психолого-педагогічного супроводу дитини / учня та допомоги сім'ї; надання професійної підготовки педагогічних працівників; надання допомоги у створенні розвивального середовища для учнів із маргінальних ромських громад. Інклюзивна освіта – вагомий чинник десегрегації і покращення становища ромських дітей.

16 червня 2021 року уряд Словацької Республіки ухвалив «План відновлення та стійкості» («Plán obnovy a odolnosti»), де окреслено реформи, рекомендовані Європейською Комісією для Словаччини. У розділі плану «Освіта» виокремлено три основні завдання: забезпечення доступності, розвитку та якості інклюзивної освіти на всіх рівнях; розвиток освіти для XXI століття; підвищення ефективності діяльності словацьких університетів. Для реалізації плану у сфері освіти передбачено фінансування в розмірі 892 млн євро [6].

У жовтні 2021 р. ухвалено поправку до Закону «Про освіту», де витлумачено термін «інклюзивна освіта», обґрунтовано систему надання консультаційних послуг, розроблено систему функціонування команд психолого-педагогічного супроводу та вищих рівнів системи консультування, розроблено «Проект стратегії інклюзивного підходу до освіти» і подано документ для міжвідомчого обговорення [11].

У листопаді 2021 р. Міністерством освіти Словацької Республіки розроблений і впроваджений «Перший план дій щодо реалізації стратегії забезпечення інклюзивного доступу до освіти на 2021 рік» («First Action Plan to the Strategy for Inclusive Access to Education for year 2021») (далі – Перший план дій). Перший план дій містить багато важливих заходів, що вможливають подолання сегрегації та забезпечують створення інклюзивного освітнього середовища. Особливу надію покладають на здатність Першого плану дій забезпечити доступ до освіти дітям із маргіналізованих ромських громад і дітям з особливими освітніми потребами [8].

Для досягнення ефективності реалізації Першого плану дій протягом 2021 року ухвалено низку нормативних документів, зокрема «План відновлення та стійкості для Словацької Республіки» (далі – «План відновлення та стійкості») («Recovery and resilience plan for the Slovak Republic»). «План відновлення та стійкості» спрямований на створення умов та розроблення інструментів, що допоможуть реалізувати право дітей з особливими освітніми потребами на освіту,

наприклад, розроблений і представлений порядок призначення психолого-педагогічного супроводу дітям з особливими освітніми потребами, запропоновані напрями реформування системи консультування та профілактики, а також розроблені заходи щодо десегрегації освіти. У 2021 році фахівці визнали, що для успішної реалізації заходів бракує законодавчого підґрунтя, зокрема, у законодавчій базі відсутнє визначення сегрегації. Держава належно не моніторить сегрегації, відсутні пілотні проекти, що вможливають вивчення шляхів подолання сегрегації. Посутньої уваги потребує також розроблення методичного забезпечення та надання фінансової підтримки заходам, спрямованим на викорінення сегрегації.

Попри належне законодавче забезпечення в галузі інклюзивної освіти Словацької Республіки, фіксують незадовільне виконання запропонованих заходів, що помітно сповільнює досягнення окреслених завдань. Протягом 2021 року низка заходів, передбачених «Першим планом дій», так і не була реалізована: не переформатовано шкільні округи; не внесено зміни до Закону «Про освіту» у частині тлумачення терміна «сегрегація»; відсутня законодавча база для процесу «десегрегації».

24 листопада 2021 року уряд Словацької Республіки схвалив нову «Стратегію безперервної освіти та консультування на 2021–2030 роки» («Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roku 2021–2030»). Перегляд стратегії навчання впродовж життя базований на Національній програмі реформ Словацької Республіки 2020 р. («Národného programu reformieb Slovenskej republiky 2020»). Завдання «Стратегії безперервної освіти та консультування» – організувати заходи, що забезпечують підготовку молоді до динамічного ринку праці. Основна мета – забезпечити кожному громадянину країни доступ до освіти, надати можливості опановувати компетентності протягом усього життя, з огляду на індивідуальні потреби й обставини. У стратегії запропоновано 51 захід, що розділено на тринадцять тематичних блоків. Окремі цілі стратегії та заходи будуть докладно розроблені в планах дій до 31 березня 2022 р., 2025 р., 2028 р. та оцінюватимуть результати поточного моніторингу попереднього періоду.

8 грудня 2021 року уряд Словацької Республіки затвердив «Стратегію інклюзивного підходу в освіті та навчанні» («Stratégia inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní») (далі – «Стратегія»), що розроблено на основі Програмної заяви Уряду Словацької Республіки на 2020–2024 роки («Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roku 2020–2024») у сфері рівних можливостей в освіті. «Стратегія інклюзивного підходу в освіті та навчанні» – це рамковий стратегічний документ, що регулює державну політику у сфері інклюзивної освіти. Супровідна частина стратегії представлена шістьма пріоритетними напрямками: інклюзивна освіта та психолого-педагогічний супровід; система консультацій в освіті; десегрегація в освіті та навчанні; усунення бар'єрів в освітньому шкільному середовищі; підготовка та

перепідготовка педагогічних і професійних кадрів; дестигматизація [9].

Для кожного пріоритетного напрямку розроблено окремі стратегічні завдання, що створюють основу для «Першого плану дій на період 2022 – 2024 років» («Prvý akčný plán na obdobie 2022 – 2024»). Стратегія є відкритим документом, за потреби її можна змінювати та доповнювати, беручи до уваги результати моніторингу реалізації окреслених завдань [9].

Із 1 січня 2023 року стартувала реформа системи консультування, що спрямована на забезпечення психолого-педагогічного супроводу, у відповідності з потребами дитини й не обмеженого особливостями діагнозу. Інклюзивні команди отримують методичну підтримку та зможуть проконсультувати своїх колег-практиків. Реформа запроваджує систему консультування, що функціє на п'яти взаємопов'язаних рівнях:

1) класний керівник, команда супроводу школи, профорієнтаційний радник (профілактична просвітницька діяльність);

2) професійний персонал, шкільний соціальний педагог (професійна діяльність, спрямована на дітей / учнів, які потребують підтримки);

3) професійний персонал у консультаційно-профілактичних центрах або в шкільному середовищі, якщо це необхідно (програми діагностики, перевиховання, реабілітації, профілактики);

4) професійний персонал консультаційно-профілактичних центрів (спеціалізована професійна діяльність);

5) професійний персонал у спеціалізованих консультаційно-профілактичних центрах [10].

Передбачено створення двох типів центрів: консультаційно-профілактичних центрів і спеціалізованих консультаційно-профілактичних центрів. Консультаційно-профілактичні центри переймають функції, які виконували центри педагогіко-психологічної консультації та профілактики, а також центри спеціальної педагогічної допомоги. Консультаційно-профілактичні центри розробляють програми діагностування, перевиховання, реабілітації та профілактики – надають загальну професійну допомогу, крім вузькоспеціалізованої. Новою є злагоджена мультидисциплінарна допомога, яку надаватимуть дітям як з інвалідністю, так і без неї. Не змінено порядок звертання до консультаційно-профілактичного центру – за заявою опікуна, педіатра, завуча, лікарів-спеціалістів та медичних працівників або за власним бажанням дитини, якщо вона є повнолітньою.

Спеціалізовані консультаційно-профілактичні центри замінюють спеціальний педагогічний консультаційний центр, працюватимуть лише з дітьми з інвалідністю, які можуть їх відвідувати за рекомендацією консультаційно-профілактичного центру, педіатра або лікаря-спеціаліста. Такі центри надають лише вузькоспеціалізовану допомогу.

Обидва типи новостворених консультаційних центрів забезпечуватимуть допомогу шкільним командам психолого-педагогічного супроводу, які

надають підтримку дітям та молоді безпосередньо в школі.

У серпні 2023 року Міністерство освіти, досліджень, розвитку та молоді Словачької Республіки затвердило професійні стандарти в системі консультування та профілактики в освіті («Standardy pre odborné činnosti v systéme poradenstva a prevencie v školstve»). Стандарти ефективності професійної діяльності, стандарти змісту професійної діяльності та стандарти змісту діагностичної діяльності розроблені дослідницьким інститутом дитячої психології та патопсихології («Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie») у межах національного проєкту «Стандарти» (Standardy), у 2019 – 2023 роках. Мета стандартів – надавати якісну освіту в усій країні через дотримання високих стандартів професійної підготовки педагогічних працівників.

1 вересня 2023 року набула чинності поправка до Закону «Про освіту» («Novela školského zákona»), що впровадила так званий «підготовчий клас» для учнів із тимчасово порушеними комунікативними здібностями та учнів із тимчасовими порушеннями розвитку, яким до 1 вересня виповнилося 6 років і вони визнані неготовими до успішного закінчення першого класу початкової школи [11; 12]. Такий захід не обов'язковий, початкові школи можуть вибирати, чи вводити підготовчий клас. Після того як дитина закінчить підготовчий клас, вона продовжує навчання у звичайній початковій школі. Підготовчий клас не вважають частиною обов'язкового відвідування школи. Мета підготовчого року – допомогти дітям розвинути мовлення та мовленнєві навички як передумови для успішного навчання читання і письма, усунути або принаймні зменшити порушення мовлення, що в майбутньому допоможе запобігти труднощам у навчанні, поведінковим розладам, які можуть з'явитися внаслідок невдалого спілкування та неграмотності, надання соціально-педагогічного супроводу для адаптації й інтеграції дітей та учнів із порушенням комунікації у звичайних школах. Це один із заходів, що покликаний зменшити кількість учнів, які залишають школу передчасно від чинного терміну.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел виокремлено особливості державної політики словацького уряду в галузі інклюзивної освіти: зміна державної політики щодо осіб з особливими освітніми потребами взагалі та дітей ромського населення зокрема під впливом політики Європейського Союзу; реформування освіти для залучення дітей ромського населення з метою подолання економічних і соціальних труднощів; складність реалізації програм, попри допомогу Європейського Союзу, через відсутність політичної волі уряду країни; наскрізність і наступність траєкторії інклюзивної освіти, що відображені в змісті політичних ініціатив уряду країни; інтенсифікація розвитку інклюзивної освіти через низку законодавчих ініціатив, що пов'язані зі зміною уряду країни. Отже, для розвитку інклюзивної освіти в Словачькій Республіці

характерне інтенсифіковане реформування освіти під впливом гуманістичних цінностей Європейського Союзу.

Перспективні напрями дослідження пов'язані з аналізом змісту освітніх програм підготовки педагогічних працівників до професійної діяльності в сучасних умовах, з огляду на забезпечення особливих освітніх потреб усіх дітей.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бондар Т. І. Тенденції розвитку інклюзивної освіти у США та Канаді: дис. ... д. пед. наук: 13.00.01. Хмельницький, 2019. 607 с.

2. Ключкович Т. Інклюзивна освіта в Словаччині: нормативні основи та пріоритети розвитку. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених [Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка]. Дрогобич, 2022. Вип. 54. Том 1. С. 280–285.*

3. Лабош К. Я. Залучення дітей ромського населення до освітнього процесу: досвід Словаччини. *Науковий вісник Мукачівського державного університету: наук. журн. Сер.: Педагогіка та психологія. Мукачєво, 2018. Вип. 2 (8). С. 220–222.*

4. Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В. Інклюзивність вищої освіти Словаччини. *Актуальні питання корекційної освіти. Actual problems of the correctional education. 2021. Вип. 17. Том 1. С. 240–251.*

5. European Commission, 'October infringements package: key decisions', 10th October 2019, URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/INF_19_59 50.

6. Government of the Slovak Republic, Recovery and resilience plan for the Slovak Republic, adopted by the Government resolution of 28.4.2021, URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25932/1>.

7. Government of the Slovak Republic. Roma equality, inclusion, and participation strategy till 2030, adopted by the Government resolution of 7.4.2021, URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25860/1>.

8. Kadlečíková, J. 'The First Action Plan raises great expectations', Minority Policy in Slovakia, 3/2020, URL: <https://mensinovapolitika.eu/nulty-akcny-plan-vzbudzuje-velke-ocakavania/>.

9. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic, Strategy for inclusive approach to education – draft submitted for interdepartmental consultation process, 2021, URL: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/659>.

10. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic (2021), 'Svetlana Síthová: Special education is our priority', 23.9.2021, available at: <https://www.minedu.sk/svetlana-sithova-specialne-skolstvo-je-pre-nas-prioritou/>.

11. National Council of the Slovak Republic (2021), Government Bill amending Act no. 245/2008 Coll. of laws on education (Education Act) as amended – approved text, available at: URL: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZb orID=13&CisObdobia=8&CPT=640>.

12. Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, dostupné na: URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>.

REFERENCES

1. Bondar, T. I. (2019). Tendentsiyi rozvytku inklyuzyvnoyi osvity u SSHA ta Kanadi [Trends in inclusive education in the United States and Canada] (Doctor of Pedagogical Sciences Dissertation). Khmelnytsky [in Ukrainian]

2. Klyuchkovych, T. (2022). Inkluzivna osvita v Slovachchyni: normativni osnovy ta priorytety rozvytku [Inclusive education in Slovakia: normative bases and development priorities] Aktualni pytannia humanitarnykh nauk:

mizhvuzivskyu zb.nauk.prats molodykh vchenykh [Drohobyt's'kyu derzhavnyu pedahohichnyu universytet imeni Ivana Franka]. [Current issues of humanitarian sciences: interuniversity collection of scientific works of young scientists [Ivan Franko Drohobyt State Pedagogical University]. Drohobych, 54, 1, 280–285 [in Ukrainian]

3. Labosh, K. (2018). Zaluchennia ditey romskoho naselennia do osvitnoho prostoru: dosvid Slovachchyny [Involvement of Roma children in the educational process: the experience of Slovakia]. *Naukovyy visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu: [Scientific Bulletin of Mukachevo State University]; nauk. zhurn. Ser.: Pedahohika ta psykhohohiya. Mukachevo, 2(8). S. 220–222 [in Ukrainian]*

4. Silonova, V., Klein, V., Hladush, V. (2021). Inklyuzyvniat vyshchoyi osvity Slovachchyny. [Inclusivity of higher education in Slovakia]. *Aktualni pytannia korektsiynoyi osvity. Actual problems of the correctional education. 17. 1. S. 240–251. [in Ukrainian]*

5. European Commission (2019). 'October infringements package: key decisions', 10th October Accessed: URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/INF_19_59 50. [in English]

6. Government of the Slovak Republic (2021), Recovery and resilience plan for the Slovak Republic, adopted by the Government resolution of 28.4.2021, Accessed: URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25932/1>. [in English]

7. Government of the Slovak Republic (2021), Roma equality, inclusion, and participation strategy till 2030, adopted by the Government resolution of 7.4.2021, Accessed: URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25860/1>. [in English]

8. Kadlečíková, J. (2020), 'The First Action Plan raises great expectations', *Minority Policy in Slovakia*, 3/2020, Accessed: URL: <https://mensinovapolitika.eu/nulty-akcny-plan-vzbudzuje-velke-ocakavania/>. [in English]

9. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic (2021), Strategy for inclusive approach to education – draft submitted for interdepartmental consultation process, accessed: URL: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/659>. [in English]

10. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic (2021), 'Svetlana Síthová: Special education is our priority', 23.9.2021, accessed: URL: <https://www.minedu.sk/svetlana-sithova-specialne-skolstvo-je-pre-nas-prioritou/>. [in English]

11. National Council of the Slovak Republic (2021), Government Bill amending Act no. 245/2008 Coll. of laws on education (Education Act) as amended – approved text, accessed: URL: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZb orID=13&CisObdobia=8&CPT=640>. [in English]

12. Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, dostupné na: URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БОНДАР Тамара Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

Наукові інтереси: державна політика щодо забезпечення права на освіту дітям ромського населення в словацькій республіці.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BONDAR Tamara Ivanivna – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Chair, Department of Preschool, Primary Education Pedagogy and Educational Management, Mukachevo State University.

Scientific interests: state policy regarding enforcement of rights for the education of the children of the roma population in the slovak republic.

Стаття надійшла до редакції 09.05.2024 р.